

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/103234,Krzyz-Zolnierzy-Polskich-z-Ameryki.html>

Kadr z kroniki filmowej

ARTYKUŁ

Krzyż Żołnierzy Polskich z Ameryki

OKRES HISTORYCZNY

(1918-1922) Odrodzenie Niepodległej

Autor: KRZYSZTOF PAWLUCZUK 11.09.2023

Chcąc dać wyraz uznaniu, jakim Polska darzyła zasługi wojenne członków wychodźstwa ze Stanów Zjednoczonych i Kanady, już 1 kwietnia 1920 r. marszałek Józef Piłsudski zatwierdził specjalne, okolicznościowe odznaczenie. Jego wizerunek jest do dzisiaj wykorzystywany w działalności polonijnych

Środowisk kombatanckich w Stanach Zjednoczonych.

Ponad 20 tysięcy polskich żołnierzy ochotników mieszkających w USA i Kanadzie wniosło znaczący wkład w odzyskanie i utrzymanie przez Polskę niepodległości w latach 1918-1920. Najpierw na zachodnim froncie I wojny światowej, a następnie już w Polsce, dali przykład zaangażowania oraz bohaterstwa. W ich szeregach biło się wielu członków Związku Sokołów Polskich z Ameryki. Dla wyróżnienia i upamiętnienia ich walki zostało ustanowione specjalne pamiątkowe odznaczenie – Krzyż Żołnierzy Polskich z Ameryki.

Dla Ojczyzny ratowania...

Już od końca 1917 r. Polacy przeszkoleni w obozach na terenie Kanady systematycznie przybywali drogą morską do Europy, zasilając szeregi Armii Polskiej we Francji, nazywanej Błękitną Armią lub Armią Hallera. W lipcu 1918 r. stoczyli ciężkie boje z Niemcami w Szampanii, pod Saint-Hilaire-le-Grand. Wiosną 1919 r. wszystkich żołnierzy wyposażonych w nowoczesny sprzęt wojskowy przewieziono koleją do Polski.

Udział amerykańskich polonusów w wysiłku militarnym odradzającej się Polski najbardziej zaznaczył się podczas wojny z Zachodnioukraińską Republiką Ludową oraz Rosją bolszewicką. Najlepszym przykładem ich wkładu w zwycięstwo w 1920 r. są walki 13. Dywizji Piechoty na Kresach Południowo-Wschodnich Rzeczypospolitej.

Uniemożliwiła ona zdobycie Lwowa przez 1. Armię Konną, odpierając jej kolejne ataki i zadając bolszewikom dotkliwe straty. Już po Bitwie Warszawskiej, we wrześniu 1920 r., ścigała wojska Siemiona Budionnego, a potem uczestniczyła w ofensywie na Wołyniu. Żołnierze zza oceanu brali ponadto udział w przejmowaniu terenów Pomorza z rąk Niemców oraz jego zabezpieczeniu.

**Dyplom nadania por. Gustawowi
Pieprznemu Krzyża Żołnierzy
Polskich z Ameryki, 1920 r. Z
zasobu AIPN**

**Artykuł z czasopisma „Sokół
Polski” zawierający ilustrację z
emblemem Krzyża Żołnierzy
Polskich z Ameryki, 30 maja 1946
r. Z zasobu AIPN**

Ojczyzna swemu obrońcy

Chcąc dać wyraz uznaniu, jakim Polska darzyła zasługi wojenne członków wychodźstwa ze Stanów Zjednoczonych i Kanady, już 1 kwietnia 1920 r. marszałek Józef Piłsudski zatwierdził specjalne, okolicznościowe odznaczenie. Było to spowodowane również demobilizacją części roczników żołnierzy z Ameryki i ich powrotem do domu. Należy podkreślić, że polscy żołnierze mogli nosić jedynie odznaki zatwierdzone przez Naczelnego Wodza. Krzyż posiadał wyłącznie charakter pamiątkowy, niedający ich właścicielom żadnych profitów. Nazwa odznaczenia była kilkakrotnie modyfikowana. W wojskowych rejestrach można odnaleźć określenia: „Krzyż Zdemobilizowanych Hallerczyków”, „Krzyż Ochotników Polskich z Ameryki” lub „Odznaka swoim żołnierzom z Ameryki-Odrodzona Polska”.

Była to odznaka o wymiarach 55x55 mm, wykonywana z wytłaczanej mosiężnej blachy. Posiadała formę heraldycznego krzyża w typie strzałkowym, o ostro ściętych końcach, z orłem w koronie pośrodku. Przestrzeń pomiędzy jej ramionami wypełniona została wychodzącymi na zewnątrz promieniami. Na ramionach krzyża umieszczono napis:

„SWOIM ŻOŁNIERZOM Z AMERYKI OSWOBODZONA POLSKA”.

Z kolei na wychodzących promieniach wytłoczono kolejne etapy szlaku bojowego: „SZAMPANJA”, „LWÓW”, „WOŁYŃ”, „POMORZE”. Odwrotna strona odznaczenia pozostała gładka. Integralnym elementem krzyża była wstążka o szerokości 2,5 cm, składająca się z dwóch pasów w kolorach białym i czerwonym, która przepleciona była przez wycięcia w środku odznaczenia. Ta wersja Krzyża Żołnierzy Polskich z Ameryki wykonywana była w zakładzie warszawskiego grawera Józefa Chylińskiego. Wytworzono kilkadziesiąt tysięcy egzemplarzy tego odznaczenia. W późniejszym okresie wykonywana była wersja zmodyfikowana. Zmniejszono w niej wymiary krzyża (40x40 mm), dodano złocenie oraz pokryto białą emalią jego ramiona.

**Odznaka pamiątkowa Krzyża
Żołnierzy Polskich z Ameryki,
1920 r. Z zasobu AIPN**

**Odnaka pamiątkowa Krzyża
Żołnierzy Polskich z Ameryki
(egzemplarz bez wstążki), 1920 r.
Z zasobu AIPN**

**Odnaka pamiątkowa Krzyża
Żołnierzy Polskich z Ameryki -
wersja późniejsza. Z zasobu AIPN**

**Przypinka z odznaką pamiątkową
Krzyża Żołnierzy Polskich z
Ameryki, I poł. XX w. Z zasobu
AIPN**

* * *

Większość z wyprodukowanych odznaczeń została przyznana tysiącom żołnierzy, którzy jeszcze podczas wojny polsko-bolszewickiej lub po jej zakończeniu powrócili do USA i Kanady. W latach 30. Krzyż Żołnierzy Polskich z Ameryki został uznany za oficjalne odznaczenie Rzeczypospolitej. Jego wizerunek jest do dzisiaj wykorzystywany w działalności polonijnych środowisk kombatanckich w Stanach Zjednoczonych, zwłaszcza Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce.

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ